PROVINCIAL LIBRARY MANITOBA

РАДЯНСЬКІ РЕПУБЛИКИ В 1923 РОЦІ.

(Огляд написаний спеціяльно для "Укр. Роб. Вістей".)

XI.

МОСКВА — ХАРКІВ.

Понеділок, 23. липня. З ранку набігався ще по Москві та по ріжних установах, бо вечером відїзджаю в Харків. На душі і весело і сумно. Весело, бо завтра побачу вже столицю України і сумно, бо не знаю, що мене там стріне. Та й про Москву здалося-б ще богато дечого написати. Ось хочби про уголок могил поляглих революціонерів: Володарського, Свердлова, Джана Ріда, Воровського, Інесси Браднер. Нехай. Зроблю це пізніще. Я конче ще поверну назад в Москву на всерадянську сільсько-господарську виставу, що тепер тільки будується.

Девята година. Було вже десять мінут до відходу потягу, коли автомобіль української місії підвіз мене до Курського вокзалу. Всюди повно народу — і на площі перед стацією і внутрі стації. Гамір, шум, товкотня. А на пероні тихо, спокійно, чисто. Довжезний потяг вистроївся здовж перону і тільки паровоз стогне, набираючись духу. Пасажири спокійно занимають свої вагони.

Увійшовши в вагон, я побачив ріжницю між скорим "Міжнародним" потягом, що ним їхав з Петрограду і "Почтовим", що повезе мене з Москви в Харків. І вже жалую, що не взяв білета на "Міжнародний", який відійде кількома годинами пізніще.

В "Почтовім" нема окремих купе, тут всі люде в купі. Сам вагон розділений на дві половини поперек. Переходжу першу половину і шукаю за місцем число 39. Мене справляють в другу половину. Зайшовши в кінець другої половини, де сподівався найти своє місце, побачив, що там вже попідносили спальні полички і позакривали ними числа. Питаю за ч. 39.

— Ви певно попали не в той вагон — каже до мене молоденька і чванлива "дама".

— Не журіться, я аритметику знаю — відповідаю її.

Відразу побачив, що попав не в дуже прихильне товариство, в "інтелігентне". Три молодих женщини і один мужчина розсілися на лавках по обох боках, а верхні полички завалили своїми валізками, кошиками та перинами. Пята особа, єврейського типу, стояла в проході коло вікна, поставивши свої пакунки на підлозі під стіною. А я своїх не маю вже де поставити. Кинув я оком ще раз кругом своїх подорожуючих і знову попросив:

— Будь ласка, горожане, посуньтеся! Тут місце на трох.

Вони почали крутити носами, але не показували виду, що хочуть "посунутись". Я звернувся до чоловіка, що стояв коло вікна і спитав, яке число його місця. Оказалось 40. Я обернувся до "інтелігенції" і сказав, що піду за провідником вагону якщо не дадуть мені місця. Поділало. Одна дамочка зараз же пересіла до своїх товаришок на другу лавку. Мужчина "посунувся" і дав мені місце.

— Потрудіться приняти ваш пакунок, що за вами і там сядьте самі, бо це місце належить он до того горожанина, що стоїть коло вікна. Чи не думаєте, що він має право сидіти за свої гроші?

І знову поділало. Мужчина ще раз "посунувся". Нас трох мужчин усілись на одній лаві, а женщини, чи то пак "дамочки", щоки яких аж лосніли від мальовидла, усілися на другій проти нас.

Довга й нудна мовчанка. Потяг рушив. Я встав і відійшов до вікна. Але годі щось було розглянути, так як вечеріло і до того ще й дощ падав. Це було дуже дощливе літо в Москві. За два тижні мого перебування, не було навіть двох днів погідливих. Я відійшов від вікна і сів на своє місце, бо боявся, що як сяде котра з "дам", то знову прийдеться сваритись.

Оглянув я щераз моїх товаришів подорожі і мені стало скучно за Китайцем. Останній день вчера, в неділю, я провів з ним в компанії чотирох молодих студентів-Індусів, що також вчаться на орієнтальнім університеті в Москві, провів з ними день за Москвою на Воробєвих горах.

Почував себе між ними, як між своїми найблищими товаришами, хоч з Індусами бачився перший раз в життю. Веселі, житерадісні хлопці. Декотрі з них говорять вже по російськи, инші по англійськи. А тут от на цілу дорогу до Харкова попав в якесь непманське окруження. Вже з їх балачок між собою я довідався, що їдуть вони на "юг Росії", до Чорного моря.

Скоро лише потяг виїхав за Москву, як наші "дами" і їх компаньон, (чоловік одної з них) почали готуватися до "чаєпитія". Випростали присьрубованого до стіни стола і почали викладати на него всілякі продукти. Нам стало тісно. Нема де подіти ніг. Чоловік ч. 40 знову пішов до вікна. Я оглянув полички і не довго думаючи поліз аж на "третий поверх". (Дальше буде.)

Пролєткор.

ЯК ПРОХОДИТЬ УКРАЇНІЗАЦІЯ.

(Від нашого кореспондента з України.)

Як тільки заговорили після XII-го з'їзду партії про українізацію державних апаратів на Радянській Україні, то балачки приняла публика не серіозно. Так, мовляв, сезон такий настав, поговорять от тим і скінчиться.

Аж тут бачите діло не те вийшло. Поговорили, поговорили, де-не-де і поспорили трохи і закінчилась теоретична часть українізації. І тут же зараз почалась практична. По всіх губерніях України почали виробляти пляни проведення в життя українізації. Кожда радянська установа, кожда організація на Україні заговорила в себе про українізацію, та не тільки заговорила, а твердо постановила з такого і такого часу українізувати свій апарат.

І почалась робота. Аж тепер побачили всі, що комуністична партія не жартує з національним питанням так само, як і з другими питаннями. Коли це питання не було практично виконане ще в перші роки революції, то це тільки тому, що тоді йшла жорстока кровава боротьба, яка відривала всю увагу, всю енергію як партії, так і радянської влади.

Та тепер всі щілинки в роботі будуть вирівнані, вигладжені як слід. Те саме й з українізацією. Сказано — партією комуністів большевиків сказано — значить то само, що вже й зроблено.

І дійсно. Не давно ж відбувся XII-ий з'їзд партії. Час проминувший від XII-го з'їзду для такої справи, як проведення українізації дуже короткий, а все таки і за цей короткий час зроблено вже дуже багато.

Українізація в школах проведена повністю там, де школи обслуговують українське населення, або де української дітвори більш, як половина. В прочих школах українська мова викладається, як обовязковий предмет. Те саме з дитячими будинками.

Радянські установи переходять на українське діловодство від 1 січня 1924 р. Та робота вже в повнім розгарі. Скрізь по всіх містах і місточках відкрито масу курсів української мови, і українознавства. Ґазети в округах майже скрізь вже українізовані, а в губерніях або частинно українізовані, або разом з російськими виходять ще і українські губерніяльні ґазети. Школи грамоти для дорослих ведуть навчання на українській мові. Видавництва української літератури з кождим днем поширюють свою діяльність одержуючи допомоги з боку держави.

Взагалі українізація проходить дуже швидко і успішно.

І. Ткачук.

СУБОТА І НЕДІЛЯ В УКР. РОБ. ДОМІ У ВІННІПЕҐУ.

В суботу 29. грудня 1923 Драматично-Співацький Гурток при У.Р.Д. у Вінніпеґу — виставив з великим успіхом комедію П. Стеценка: "На відпуст до Києва". Робітничі актори, які нераз вже дали доказ свойого театрального талану, дуже гарно вивязалися з своїми ролями і в комедії.

На особливу увагу заслугує гра т-ки М. Лотоцької, А. Василинової, К. Шатульської і А. Ухач, та т-шів С. Хвалібоґи, С. Василини, Н. Липки, А. Харкавого і Д. Мойсюка. Гарно теж, що Драматично-Співацький Гурток час від часу заміняє драматичний репертуар легкими комедіями. Природність гри в суботнішній комедії, це найкраще признання для товаришів аматорів і товаришок аматорок.

В неділю вечером, як звичайно, відбувся концерт, з ріжнородною програмою, що не зважаючи на мороз, притягнув багато публики.

Кожду точку мандолінової оркестри дівчат і дітей, під вмілою орудою т. Угринюка, публика приймала з великим ентузіязмом, бо й справді, робить вона надзвичайно гарне враження. Мимоволі, дивлячися на гру і спів робітничих дітей, хочеться сміяти до забуття з усіх подлих нападів робітничих ворогів.

Точки мішаного хору вийшли також добре, особливо пісня "Козака несуть".

Т. Угринюк розвеселив своїми вмілими приказками присутних, а вже бурю оплесків одержав т. Харкавий за свою комічну деклямацію "Дівочі примхи". Задоволена публика обдарувала його за це — головкою сирої капусти.

Малий товариш Івась Кучмій, гордість українського робітництва, відіграв на пяні сольо, в якому доказав просто не до повірення велику техніку гри. Публика грімкими оплесками викликувала його три рази і годі було здержатися від великої радости, на вид маленького, але надзвичайно талановитого пяніста.

Також незвичайно гарно вийшло сольо на балалайці т-ки Лидії Козуб.

З деклямацій заслугують на увагу т-ка Маруся Равлюк і добре відома з гумористичних деклямацій мала т-ка Маруся Ткачук.

Гарні народні танці дівчат і малих дітей при довгих оплесках, закінчили вечер.

І якими мізерними скавулінями видаються супроти гармонійно-культурної праці в У.Р.Д. всі позаочні клевети заїлих-сліпих ворогів українського робітництва! Але про це найкраще можуть судити ті, що бувають в робітничій святині — Українському Робітничому Домі.

Присутний.

МИ І ВОНИ.

Едмонтон, Алта.

Коли пригадаємо давні часи, як ще патріоти на чолі з своєю жовтою пресою контролювали українську еміграцію в Канаді, то годі було оминутись від чужих народностей слова Ґалішен. Хотяй вона не таке страшне але в розумінню других націй в Канаді воно рівналося назві дикуна.

І ось це слово панувало аж до того часу, коли то вже взяли провід над українською еміграцією укр. роб. організації, а головно Стоваришення Укр. Роб. Дім. Нині годі почути таке слово, як Ґалішен. І це признають не лише робітники, але і "визначнійші" патріоти, котрі ще не визулись зовсім з чести. З них декотрі погоджуються вже і з Радянською Україною, признають що лише робітництво і селянство зуміє відбудувати Радянську Україну, лише в них стоїть ще наперешкоді одно слово **"але"**.

В цім "але", стоїть питання самих патріотів: невже-ж робітники могли предвидіти те, що на Україні не може істнувати ніяка инша влада, лише влада робітників та селян?

І якже-ж вони, робітники, можуть добачувати це все наперед? Вони-ж не були по великих школах. Вони-ж тільки що працюють по майнах, дорогах, фабриках та лісах. Звідки вони могли це так докладно зрозуміти? І відповідає на ці питання робітнича організація, яка спричинилась до того, що слово Ґалішен в Канаді заумерло. Ця організація на чолі із своєю пресою "Укр. Роб. Вістями" убивала всяку неморальну роботу, що велась між українською еміграцією в Канаді. Хто-ж инший, як не пани від української патріотичної преси в Канаді запродували українських виборців при виборах консерватам та лібералам під іменем Ґаліціянів? Хто-ж инший, як не вони оголошували на сторінках своєї преси ріжні алькоголічні напитки де таки наші, українські еміґранти на весілях та хрестинах, завдяки своїй несвідомости і темноті запивали свою нужду, волочились по кортах, а там себе називали тою назвою, яку їм причепили свої пани, а це Ґалішенами. Українська "патріотична" інтелігенція через гендель не мала часу вказувати укр. еміграції, хто вона є і що є шкідливим для людей. Ці пани на сторінках своєї преси оголошували крім напитків ще й ріжні назви, так от як Рутеніян, та ще й тепер оголошують. І ось не диво, що чеснійші з них признаються до грубих помилок і признають добру працю укр. робітничих організацій, а саме Стов. Укр. Роб. Дім. Але диво, що в нас знайшлись людці, яким ніяк не може поміститися в голові корисна праця Стов. Укр. Роб. Дім і робітничої преси "Укр. Роб. Вісти", "Голос Праці" і "Голос Робітниці".

Коли вже й наші вороги починають признавати силу і здібність нашої преси, то тим часом є мальконтенти серед самих робітників, яким вже світ в робітничих рядах зійшовся клином.

І в нашій околиці знайшовся великий критик, в дійсности мальконтент, що вже всі розуми поїв, такий же вам розумний, як Мошкова кляча, і давай час від часу закидати робітникам, що ані в "Укр. Роб. Вістях", ані у "Воркерові" нема що для него читати, бо він це все вже давно знає. І з такими "аргументами" виходить між робітників і сам себе побиваючи, кричить, що це товариші стараються його віддалити за його давню працю в організації. Забув, сердега, що Винниченко не йому пара, а пропав з своєю "тактикою", як пес на ярмарку. Кавцкий історик соціялізму за нинішну його тактику німецьке робітництво викинуло його на соціялістичний смітник. А така мізерна людина, як отой наш "критик", хоче доказати, що в нашій пресі нічого корисного не пишеться, тоді як самі наші вороги признають, що вона зробила досить доброї роботи між укр. робітництвом.

Більше про це другим разом.

Око.

РОБІТНИК І КНИЖКА

Розмова робітника Юрка Косача з робітниками.

Знаєте, йду я вчора з роботи (а в нас мороз таки добрий), і змерз, аж ну. Ріжні думки приходять чоловікови в голову, як він перебігає з вулиці на вулицю. І ось думка про це, що мій бідний ніс змерз на морозі, почав я розбирати в своїй памяти, що таке мороз, відки він береться і навіщо його на білому світі? І чого то так, що одна частина року тепла, друга холодна? Та ба! Мало цего! А от, скажемо, вітер. Ну вітер, як вітер. Час від часу подує, повіє, але як, чого, відки і на що, ніби люди знають? Або хочби таке: Дивимося на світло, а що таке світло? Що таке сонце, місяць, або хочби й сірник? Відки береться світло і яка причина в тому, що воно світить? А чому приміром, як вдарите в щобудь і чути відповідний гук? Кождий скаже, тому, бо вдарив. Але чому тоді не тишина, тільки гук? Тай ще таке: Пє з нас кождий воду, бачить її і в хаті і в ріці і в фабриці, словом скрізь, куди не повернеться, бо вона необхідна в життю людини. Але що таке вода і відки вона береться, і чому не можемо без неї обійтися? А що таке пара? Відки береться пара, яка причина, що вона появляється і зникає та з чого вона складається? Тай пригадаймо собі літо, як гремить. Відки береться той грім? І чого він гремить? Що за сила в цьому, яка причина, що блискає і потім гремить?

Самі бачите, Дорогі Товариші і Товаришки, що питання надзвичайно цікаві і ми майже кождого дня зустрічаємося з ними а от, якби хотіли ми відповісти на них, як належить, (не ображуйтеся), але скажу, що таки не багато найдеться між нами таких. Я не дивуюся, бо й я не знав до недавна, та сьогодня мені вже не чужі ці питання. Я цікавився ними так довго, доки не довідався про все. І тому гарно булоб, щоби й більше робітників і робітниць познайомилися з усім цим. А воно дуже легко. Наша ґазета: "Українські Робітничі Вісти" видала дві книжочки про ці справи. Називаються вони: **"Розкази про сили природи".** Перша частина цеї книжки коштує 20 центів, а друга 10 центів. Однак найкраще купити відразу обі частині, бо тоді матимете цілість. Книжочки написані незвичайно приступно і дуже гарно, так, що навіть для малописьменних, мало очитаних робітників вони дуже легкі до читання. Тому щиро раджу Вам Товариші і Товаришки зацікавитися цими книжочками і як найшвидче набути їх. Трийцять центів невеликі гроші, а Ви станете розумніщими на ціле життя, щей дітей та товаришів навчите чогось корисного.

З пролєтарським привітом

Юрко Косач.

М. ІРЧАН. 11)

ЗА ОКЕАН.

(ПОДОРОЖНІ ВРАЖІННЯ.)

(Продовження.)

19. жовтня 1923 року.

Ночею корабель їхав, але дуже повільно. Ранком мряка трохи впала, хоч все одно не далеко видно, бо вона стала тільки рідшою і неначе відсунулася в бік. Трівожні гудки все ще продовжаються і нам від них таки моторошно. Вправді не боїмося, але перед моїм виїздом, читав я в Европі в ґазетах, як саме приблизно в цих місцях, де ми сьогодня, було недавно декілька нещасливих випадків з кораблями, через мряку. Чому-ж не може статися цього й з "нашим" "Pittsburgh"-ом? І глянемо з палуби, а там чорні-холодні хвилі і скучна-страшна одинокість. Бррр... Погано опинитися в такій воді. А я, сміючись з Івана, щей приказую:

— Ну, ну... Тільки скочите в воду, так зараз-же раки потягнуть за ногу на дно...

Просиджуємо годинами в кімнаті для курців, або в читальні. Іван — добрий шахіст і для мене справжня радість, як він побиває всіх грачів.

Слідкуємо пильно за мапою, яка розвішена в читальні. На ній точно означена червоною лінією дорога "нашого" корабля від Франції аж до Канади. За добу ми вїхали всего 345 миль. Мало, бо корабель посувається з обережности дуже повільно.

Смаку в нас все ще немає. Я — то ще пів біди, їм мало, але їм. А бідний Іван живе одними овочами і чаєм. Та найбідніщий третій товариш стрілець П. Він нещасний не може дати собі ради з їдою. Дають так багато, що годі за одним разом зїсти все.

Скучно, невиносимо вузко. Скрізь обмежений простір, стіни, коридори, а глянеш з палуби — сніжна мряка. Не одушевляє нас Атлянтійський Океан.

І заснути тяжко. То безконечні трівожні гудки не дають, то корабельна шруба гуркотить та на шматки рве серце.

А там, десь далеко на широкій Україні панує суха-погідна осінь. Дерева ронять сухий лист і природа зодягається в золотистий серпанок. А вітер-пустинець жене степами перекотиполе.*) Так швидко-швидко...

А в нашій Галичині по полях стерні і в життю стерні. Колючі, гострі.

Ех, якби сила...

Але, як каже безсмертний Тарас:

Правда наша — пяна спить...

20. жовтня 1923 року.

Полекшало на душі, бо мряка пропала. Корабель їде повною силою. Але це тільки з появою ранку. Ночею він часами приставав і не дивниця, що за цю добу зробив тільки 339 миль. Вправді сонця немає і над морем легкий туман, якби в слотний день.

Ми крутимося по цілому кораблі. Перезнайомилися з усією прислугою. Багато з них говорить не тільки по німецьки, але й по чеськи і російськи, а хто не знає иншої мови, окрім анґлійської, то з ним "говоримо" — на пальцях.

Кожного дня з ранку появляється свіжа ґазета "The Ocean", яку й друкують на кораблі. Студіюємо її з Іваном "від дошки до дошки". Знаючи німецьку мову ми багато догадуємося і телеґрами розуміємо не зле. Власне довідуємося про нові робітничі заворушення в Німеччині, головно в Гамбурзі. І готова тема. Йван ставить питання, що буде, як вибухне німецька революція? Як заховуватиметься супроти цього Франція?

— По моїй думці — каже Йван — Франція рушить на Берлін і настановить такий уряд, який буде потрібний для неї.

— А моя думка — відповідаю я — що Франція окрім заняття німецьких портів, далі не посунеться. Вона в цьому має свої окремі рахунки.

Та стрілець дуже коротко висловив свою думку:

— Той виграє, хто дасть їсти голодним.

І в цьому була теж доля правди.

Після обіду крутимося по палубі. Подорожні позакутувалися і проходжуються. Анґлійці преспокійні і здорові, але представники инших народів, що всіли в Шербурґу у Франції — бідують. Морська недуга мучить їх дуже, а жіноцтво та діти, навіть ті, що їдуть ще з Бремен — лежать покотом бліді, вимучені, хорі.

Нараз, на другому боці палуби счинився крик.

— Риби! Риби! — кричать всі ріжними мовами.

Стрілою кидаємося й ми і справді бачимо, як в недалекій віддалі від корабля перескакує з хвилі на хвилю цілий табун морських великих риб. Вони то зникають під хвилюючою водою, то знов виринають і скакають. Їх скоки досить великі, луковаті і все слідом за кораблем. Але корабель жене швидче і табун скоро зникає з наших очей. Та найбільшу радість з цього мали жінки і діти, бо пищали не своїми голосами.

Аж тут вперше маю змогу приглянутися блище Анґлійцям. Такі холодні і однотонні вони, як це море, на якому виросли. І в рухах і в мові вони все однакові. Немає тої бистроти і швидкости, що в людей, які виросли на широких просторах землі. Дивишся на Анґлійця і не вмієш ніяк відгадати що саме думає він. В зубах невідлучна люлька, в очах незбагнений спокій, в цілому тілі холоднокровність. Це яскрава відбитка природи, серед якої вони виростають. Це дзеркало холодного-суворого моря.

Італійці, Еспанці, а навіть Французи, такі окричані в світовій літературі, показуються нам тінею тих людей, яких привикли ми бачити на сході Европи. Щось нездорове, пережите і тяжке в їх постатях, їх мові і русі. Годі порівнувати їх до здорових, міцних і бистрих людей східної Европи, де на перший погляд видно життя.

Йван сумно крутить головою і в кінці заявляє:

— Знаєте, як дивлюся на оцих людей, то бачу, що майбутнє Европи рішуче на сході. Схід — це незбагнений ще сфінкс і Европа й не догадується скільки здорової сили в ньому.

Незвичайно влучна характеристика. І коли подумати, вона наскрізь правдива. Схід Европи в порівнанню з заходом — молодий. Він тільки простує до такого життя, яке вже західні народи давно пережили. На сході заховалися ще, може дякуючи нищому культурному розвиткові, природні людські цінности, що щойно починають розгалужуватися, жити. Східні народи ще не скалічені віками до тої степені, що західні. Вкінці — ми на стільки щасливі, що можемо вигідно слідкувати за цим явищем. В сьогоднянних часах схід Европи до певної міри відділився від заходу ще більше, як колись, до війни. Схід почав жити окремим життям, почав самостійно творити. Правда, в деяких галузях він почав жити навіть з примітивізму, себто з найпростіщих форм, але-ж форми ці з електричною бистротою йдуть вперед. Ми є свідками нової струї, що пливе в цілий світ зі сходу. Це признають впрочім світові знавці, які дивляться на справу з наукової точки погляду. В державному будівництві, в трудовій культурі, в мистецтві, у всьому громадсько-суспільному життю — витворюються на сході чимраз певніщі форми і охвачують не тільки західну Европу, але й світ цілий. Форми без сумніву радикальні, поступові, хоч часто бувають для декого страшні. Але-ж годі вимагати від людей, виховуваних віками на престарих традиціях, повної капітуляції. Коли сьогодня йде вперта боротьба з цим, то це боротьба двох епох, двох важних віків в історії людства. Але в творчости необхідна здорова сила, сила духова. Хорий, напів-труп, створити не може нічого.

За багато я розвівся над цим питанням, але воно справді дуже цікаве. Ним цікавляться сьогодня у світі визначні люде науки і політики, а ми якось не завважуємо цього. Але не дивниця. Ми дуже багато не завважуємо, бо спішимося і це наше горе. Нам треба навчитися холоднокровно і глибоко розбирати всі справи, бо перескакувати століття — годі. Найбільшим нашим нещастям, це поверховність, яка переслідує нас здавен-давна. А так не може бути. Тільки з глибини можна добувати цінности і про це треба все памятати.

Довго в ніч говоримо на цю тему з Іваном і навіть забуваємо, що тарахкотить корабельна шруба і що ми на повному Атлянтійському Океані.

(Далі буде.)

*) Перекотиполе — бурян, що росте на Україні. Осіню вітер жене його і видається, що по полі стрибають зайчики. — М. І.